

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

בס"ד, גליון תקעט - ב, פרשת מצורע-שבת הגדול, תשפ"ד

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

יורש. ד – גמ"ח כלים הבעל יורש. גמ"ח כספים אינו יורש. ה – הגרלה אינו יורש.

ביאור התשובה

מקור לירושת הבעל

המקור שבעל יורש את אשתו, הוא במשנה בבבא בתרא, דתנן (קח, א) "האיש את אשתו, נוחל ולא מנחיל". "נוחל" היינו, שהבעל יורש את אשתו. "לא מנחיל" פירושו, שאם מת הבעל, אין האשה יורשת אותו כלל. ואין הכוונה שהבנים קודמים לה, שהמשנה לא מדברת מדין מדין קדימה לבנים, אלא בעצם דין ירושה, שאפילו כשאין לבעלה ילדים, האשה אינה יורשת כלל את בעלה, ונכסי בעלה נוחלין קרובי משפחתו, אבל הבעל יש לו דין ירושה אצל אשתו, ויורש אותה אפילו לפני בניה.

העולה מזה: הבעל יורש את אשתו אפילו כשיש לאשה בנים. אבל האשה אינה יורשת את בעלה, אפילו כשאין לבעלה ילדים.

הבעל קודם לבנו ואינו יורש בראוי

ואף על פי שנתבאר שהבעל יורש את אשתו, יש לבאר, האם הבעל קודם לבנו, או קודם רק לשאר קרובים. והנה מהסוגיא דלהלן מבואר, שפשיטא לש"ס שהבעל קודם לבנו בירושת אשתו, וכן מבואר שאין הבעל יורש נכסים שירשה אשתו לאחר מותה.

דז"ל הגמרא בבבא בתרא (קיג, א) "א"ר אבהו אמר ר' יוחנן אמר רבי ינאי אמר רבי, ומטו בה משמיה דרבי יהושע בן קרחה: מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק, שנאמר (דברי הימים-א, ב כב): 'ושגוב הוליד את יאיר, ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ הגלעד'. מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב, אלא, מלמד שנשא שגוב אשה ומתה בחיי מורישיה, ומתו מורישיה וירשה יאיר; ואומר (יהושע כד, לג): 'ואלעזר בן אהרן מת ויקברו וגו', מנין לפנחס שלא היה לו לאלעזר, מלמד שנשא אלעזר אשה ומתה בחיי מורישיה, ומתו מורישיה וירשה פנחס" ע"כ.

ופירש הרשב"ם וז"ל "בראוי - כגון שמתה אשתו, ואחרי כן מת אביה, דנחלה זו ראויה לה, אילו היתה קיימת, מנין שלא יירש אלא

איזה נכסים אין הבעל יורש

ובו יבואר: א. הבעל יורש את נכסי אשתו אפילו כשיש לה בנים. ב. הבעל אינו יורש ראוי. ב. מת מורישה של אשתו לאחר שמתה. ג. הלוותה האשה ומתה לפני זמן הפרעון, האם הבעל יורש. ד. ההבדל בין ירושת הבעל לבכור שאינו נוטל בראוי. ה. כספים בחשבון בנק של האשה. ו. הגרלה שקנתה בחייה וזכתה לאחר מיתתה.

הנידון

"לפני כמה שנים נפטרה אמי מורתי ע"ה, ואבי מורי שליט"א נשא אשה אחרת. לאור זאת, הייתי רוצה לדעת על פי הלכה, של מי הנכסים דלהלן. האם שייכם לנו הבנים שירשנו את אמנו ע"ה, או של אבינו שליט"א שירש את אשתו. ואלו הן הנכסים של אמנו מורתנו ע"ה.

א. אביה של אמי ע"ה מת לאחר שאמי ע"ה מתה. מי יורש את חלקה של אמה בירושת אביה, אנו או אבינו.

ב. דירה הרשומה בטאבו על שמה. ועוד דירה הרשומה בטאבו בשותפות על שם אבינו ועל שמה, בה הם גרו.

ג. כספים הנמצאים בבנק, ורשומים בחשבונה הפרטי, חלקם בחשבון עובר ושב, וחלקן בחשבון פקדון. וכן כספים שנמצאים בבנק בחשבון משותף עם אבינו, חלקן בפקדון וחלקן בחשבון עובר ושב.

ד. לאמי ע"ה היה גמ"ח של כספים על שם אביה, למי שייך פרעון ההלוואות של הלויים. לאמא ע"ה היה גמ"ח כלי בית, למי שייכים הכלים שהיו ביד השואלים בשעה שמתה.

ה. אמי מורתי ע"ה קנתה בחייה, כרטיס הגרלה, שזמן ההגרלה היה לאחר מותה. והתברר, שזכתה במליון שקל, למי שייכת הזכיה.

תשובה

א – ירושת הסבא אין הבעל יורש. ב – דירת האשה הבעל יורש. ג – כספים שבחשבונה אין הבעל יורש. בחשבון משותף הבעל

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בראוי כבמוחזק, ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה - בין שגבו קרקע בין שגבו מעות" ע"כ.

וכתב הרמב"ן (בבא בתרא, קכה, ב) בשם הרב הלוי, דיש לדקדק בלשון רב פפא, שבדין אין נוטל ראוי, אמר דין בכור ודין הבעל, ובדין גביה ממלוה, אמר רק דין הבכור ולא הבעל.

ומכאן למד הרב הלוי, שבדין גביית מלוה, אין דין הבעל כדין הבכור, דבכור אין יורש מלוה של אביו, אבל הבעל יורש מלוה של אשתו, לכן אמר רב פפא, שהבכור אינו נוטל במלוה של אביו חלק בכורה, אבל הבעל יורש מלוה של אשתו שלותה לאחרים.

והטעם לחלק בין בכור לירושת הבעל, כי ירושת בכור התורה קראה לה מתנה, כדכתיב (דברים כא, יז) "פי אֵת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יְפִיר לְתֵת לוֹ פִּי שְׁנָיִם כָּל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ", ואי אפשר לזכות במתנה אלא כשבאה לידו, אבל ירושת הבעל אינה כדין מתנה, אלא שאינו יורש דבר הראוי, ומלוה אינה דבר ראוי, דאינו דומה לירושה הבאה לאשה לאחר מותה, שבחיי מורישה אינה שלה כלל, מה שאין כן מלוה, שלה הוא בחייה, ושיעבוד שלה הוא. וכשיטת הרב הלוי סוברים עוד הרבה ראשונים, ובראשם הר"י מיגאש, ומבואר בדברי היד רמה והר"י מיגש, שאפילו מלוה על פה שביד אחרים יורש הבעל.

העולה מזה: הבכור אינו יורש חלק בכורה של הלואות שהלוה אביו, שחלק בכורה הוא מתנה, ואינו זוכה במתנה אלא כשהיא קיימת ממש בשעת מיתת אביו, אבל הבעל יורש הלואות אשתו שהלותה לפני שנשאה, ואפילו מלוה על פה, כך היא שיטת הרמ"ה והר"י מגא"ש ועוד ראשונים.

שיטת השאלתות והרמב"ן בדין מלוה שיש לאשה

אבל הרמב"ן (שם) חולק על הרב הלוי, ומוכיח מהש"ס בכמה מקומות, שהבעל אינו יורש מלוה שיש לאשתו על אחרים, דראוי הוא ולא מוחזק. ומה שהקשה הרב הלוי מדוע רב פפא לא כולל גם דין זה דאין הבעל יורש מלוה של אשתו, מבאר הרמב"ן כדלהלן.

דהנה, יש להקשות מאי קמשמע לן רב פפא שאין הבעל יורש בראוי, והרי הלכה זו פסוקה היא, ואין חולק בה, אלא על כורחך דקא משמע לן שאין הבעל יורש מלוה, דהוי ראוי ולא מוחזק, ומה שאמר רב פפא שאין הבעל יורש בראוי, היינו מלוה. ומביא הרמב"ן דכך פוסק רב אלפס, וכן פסק השאלתות (פרשת בלק), וכן פסקו הרשב"א והריטב"א ועוד. וכל זה דוקא בהלואות שהלותה לפני שנשאה, שהיה לה רשות להלוות, אבל הלואות שהלותה לאחר שנשאה, יבואר דינם

קרוביה מצד האב, או בנה יירשנה, שהבן יורש את זקנו, כדכתיב (במדבר כז, ט) ואם אין לו בת, עיין עליה שכן הבת יורש אביה:

כבמוחזק - ירושה שהיא מוחזקת כבר קודם מיתתה, כגון שמת אביה, ואחר כך מתה היא, ומנין שלא יירש, דסלקא דעתך אמינא, כיון דבעל קודם לבנה לירשה, והכי נמי כשמתה ואחר כך נפלה לה ירושה יקדים האב לבנו, דקל וחומר הוא, כיון דבמקום בן הוא קודם ליטול במוחזק, בראוי נמי הוא יורש, קל וחומר מבן שירש בראוי:

וירשה יאיר - ולא שגוב אביו, לפי שאין הבעל נוטל בראוי, דאילו היה נוטל בראוי הוא היה יורשה, ולא יאיר בנה, שהאב קודם לבנו בירושת אשתו: וירשה יאיר - לאשתו:

נחלה הראויה לו וירשה בנו - מאשר ניתן לו בהר אפרים קדייק, דמשמע שבאו לדין אלעזר ופנחס על עסק ירושה זו, לפי שהיתה ראויה לאלעזר ונתנה בבית דין לפנחס בנו, לפי שאין הבעל נוטל בראוי. ורבינו חננאל פירש דדייקינן מדכתיב בהאי קרא בנו, וכי אילו כתב בגבעת פנחס ולא אמר בנו, הלא ידוע שפנחס בן אלעזר הוא, ומפני מה כתב בנו, ללמד כי זו הגבעה היתה ראויה לאלעזר, וירשה פנחס בנו, דבנו מיעוט, משמע בנו ולא הוא, מכלל שהיתה ראויה לאלעזר, והלכך ליכא למימר דנפלה ליה משדה חרמים שחלק פנחס לא היה ראוי לאלעזר, כן כתוב בפירושי רבינו חננאל "עכ"ל הרשב"ם הנה נתבאר שהבעל קודם בירושת אשתו אפילו לבנו. ועוד נתבאר, שאין הבעל יורש אלא נכסים שהיא מוחזקת בהם בשעת מיתתה, ולא בראוי, כגון שמת אביה לאחר שמתה האשה, וכן פסק המחבר והרמ"א באבן העזר (סימן צ, א). לאור זאת בשאלה א' שמת אביה של האם לאחר שמתה האם, בעלה לא יורש את הירושה, והבנים זוכים בירושה זו. וכבר נתבאר ששאלה זו כבר שאלו פנחס ואביו אלעזר, ופסקו להם שפנחס בנה זכה בירושה.

העולה מזה: הבעל קודם בירושת אשתו אפילו לבנה. אבל אינו יורש אלא מה שהוא מוחזק בשעת מיתתה, ולא בנכסים שבאו לה ממורישיה לאחר מיתתה.

שיטת רבי מאיר הלוי בדין מלוה שיש לאשה

אבל יש לברר, מה הדין במלוה שהאשה הלוותה לאחרים לפני הנישואין, ומתה לפני זמן הפרעון, [אבל אם הלוותה לאחר נישואיה יבואר להלן]. האם הבעל יורשה. והנה בבכור קיימא לן דאינו נוטל בראוי כבמוחזק, ועל פי זה גרסינן בבבא בתרא (קכה, ב) "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק, ואין הבכור נוטל

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

אם הלוחה מנכסי מלוג, ומתה קודם שגבתה, בזו יורש אותה בעלה. הגה: כל הנכסים שהיו לאשה שאין לבעלה רשות בהן, והלוותה אותן לאחרים, אין הבעל יורש אותן. (ב"י בשם תשובת הרשב"א) עכ"ל העולה מזה: מלוה שהלוותה האשה בחיי בעלה מכסף נכסי מלוג, ומתה, זוכה בהם הבעל, כי אסור היה לה להלוותן, אבל באופן שאין לבעל רשות בהן, אין זוכה בהן הבעל.

תשובות על השאלות

לאחר שביארנו כל זאת, נבוא לבאר תשובות על השאלות.

ירושה מהסבא

א] "אביה של אמי ע"ה מת לאחר שאמי ע"ה מתה. מי יורש את חלקה של אמה בירושת אביה, אנו או אבינו".

תשובה: לאור המבואר, אין הבעל נוטל בראוי, לכן ירושת אביה של האמא, שמת לאחר שמתה האשה, תחלק בין יורשי האשה. אבל הבעל לא יורשה.

דירת האשה

ב] "דירה הרשומה בטאבו על שמה. ועוד דירה הרשומה בטאבו בשותפות על שם אבינו ועל שמה, בה הם גרו". ע"כ.

תשובה: הבעל יורש את אשתו בכל דבר המוחזק על שמה, לפיכך הבעל יורש את הדירה שרשומה על שמה, ואין צריך לומר שהוא יורש את הדירה המשותפת להם.

כספים בבנק

ג] "כספים הנמצאים בבנק, ורשומים בחשבונה הפרטי, חלקם בחשבון עובר ושב, וחלקן בחשבון פקדון. וכן כספים שנמצאים בבנק בחשבון משותף עם אבינו, חלקן בפקדון וחלקן בחשבון עובר ושב".

תשובה: כל כסף שמופקד בבנק, בין בעובר ושב ובין בפקדון, הוא מלוה, שהרי הכסף בעצמו אינו נמצא בבנק, אבל הוא מלוה לבנק בתנאים של פקדון. וכל כסף שנמצא בחשבון הפרטי של אדם הוא שלו בלבד, וכיון שהיה זה ברשות הבעל, הרי אלו כספים שלה בלבד, וכבר נתבאר שאין הבעל יורש מלוה של אשתו אם היה לה רשות להלוות כספים שלה, לפיכך כל הכספים שבחשבונה הפרטי בבנק, אין הבעל יורשה, שהרי ברשותה הם נמצאים, בחשבונה הפרטי. ועיין באריכות בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן קד,

להלן. וכן כל זה בהלואה שאין לה משכון, אבל דין משכון יבואר להלן. ולהלכה פסק המחבר (אבן העזר ז, א) כשיטה זו. וכן הרמ"א סתם כדבריו וכן הוא הלכה למעשה.

העולה מזה: שיטת השאלות הרי"ף הרמב"ן והרשב"א ועוד, דמלוה דין ראוי יש לה, ואין הבעל יורש מלוה של אשתו שיש לה ביד אחרים, ודינה כדין בכור, לפיכך אפילו גבה קרקע בחובותיה אינו יורשה. וכל זה דוקא אם הלוחה לפני שנשאה ואין לה משכון. וכן פסקו המחבר והרמ"א וכן הלכה למעשה.

שלושה סוגי כספים לאשה

וראוי לדעת שישנם שלושה סוגי כספים, לכל אשה כשהיא עם בעלה: א. כספים של בעלה המופקדים בידיה. ב. כספים של נכסי מלוג. ג. כספים שלה לגמרי.

דהנה חז"ל תקנו שכל מעשה ידיה של האשה שייך לבעל תמורת המזונות (שלחן ערוך אבן העזר, סט, ד), וכספים אלו של הבעל הם. כמו כן תקנו חז"ל שכל הכספים שיש לה, יעשו מהם קרן שנושאת פירות, ויקבל הבעל את הפירות, והם נקראים נכסי מלוג, (שלחן ערוך אבן העזר פה, ז), ובאופן זה פירות הכספים של הבעל, [ולפעמים האשה רוצה שיהיו הנכסים באחריות הבעל, ונקראים נכסי צאן ברזל, ואז הכספים ממש של הבעל, והוא חייב רק תמורתן לאשה] (אבן העזר, פה, ב). ויש כספים שהם שלה לגמרי, כגון שנתן לה הבעל לשם מתנה, ואין לו בהם פירות (שלחן ערוך אבן העזר פה, ז)

העולה מזה: שלושה סוגי כספים יש לכספים שתחת ידיה של האשה כשהיא עם בעלה: א. כספים ששייכים לבעל. או צאן ברזל שגם שייכים לבעל. ב. נכסי מלוג, שהקרן שלה והפירות של הבעל. ג. כספים שלה ממש.

הלוחה נכסי מלוג

והנה כספים שהם תחת ידה, והם של הבעל, ברור שהכל של הבעל, ואם הלוחה אותם, הבעל גובה אותם לאחר מותו, שכספים שלו הם. וכן כספים שהם צאן ברזל, שחייב לאשה רק חוב, יורש אותה במיתתה. וכתב המחבר, שכספים שהם נכסי מלוג, אסור לאשה להלוות אותן, כי היא חייבת להניח מהם קרן עם פירות לבעל, ואם עברה והלוותה אותן, גובה הבעל הלוואת אלו, כי אסור היה לה להלוותן, ואפילו בחייה היה יכול להוציא אותן מידה.

וכן פסק המחבר וזה לשונו (אבן העזר ז, א), "אם היה לה מלוה ביד אחרים כשנשאה, ומתה האשה קודם שגבתה אותה, אינו יורשה, אבל

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

ד. שיטת השאלות הרי"ף הרמב"ן והרשב"א ועוד, דמלוה דין ראוי יש לה, ואין הבעל יורש מלוה של אשתו שיש לה ביד אחרים, ודינה כדין בכור, לפיכך אפילו גבה קרקע בחובותיה אינו יורשה. וכל זה דוקא אם הלוותה לפני שנשאה ואין לה משכון. וכן פסקו המחבר והרמ"א וכן הלכה למעשה.

ה. שלושה סוגי כספים יש לכספים שתחת ידיה של האשה כשהיא עם בעלה: א. כספים ששייכים לבעל. או צאן ברזל שגם שייכים לבעל. ב. נכסי מלוג, שהקרן שלה והפירות של הבעל. ג. כספים שלה ממש.

ו. מלוה שהלוותה האשה בחיי בעלה מכסף נכסי מלוג, ומתה, זוכה בהם הבעל, כי אסור היה לה להלוותו, אבל באופן שאין לבעל רשות בהן, אין זוכה בהן הבעל.

ז. כל כסף שמופקד בבנק, בין בעובר ושב ובין בפקדון, הוא מלוה, שהרי הכסף בעצמו אינו נמצא בבנק, אבל הוא מלוה לבנק בתנאים של פקדון. וכל כסף שנמצא בחשבון הפרטי של אדם הוא שלו בלבד, וכיון שהיה זה ברשות הבעל, הרי אלו כספים שלה בלבד, וכבר נתבאר שאין הבעל יורש מלוה של אשתו אם היה לה רשות להלוות כספים שלה, לפיכך כל הכספים שבחשבונה הפרטי בבנק, אין הבעל יורשה, שהרי ברשותה הם נמצאים, בחשבונה הפרטי.

ח. גמ"ח כספים דינו כנ"ל בדין כספים בבנק עיין שם. וגמ"ח כלים זה מוחזק ביד האשה ובודאי הבעל יורש.

ט. הגרלה זה ראוי ואין הבעל יורש.

שהאריך בדין כספים של האשה בבנק, ועשה מזה מחלוקת ראשונים אם הבעל יורש, ומסיק שאין הבעל יורש. ועוד חזון למועד בעה"י, להאריך בזה. אבל חשבון משותף, הוא בבעלות שניהם והבעל בודאי יורש.

גמ"ח כספים וכלים

ד' "לאמי ע"ה היה גמ"ח של כספים על שם אביה, למי שייך פרעון ההלוואות של הלויים. לאמא ע"ה היה גמ"ח כלי בית, למי שייכים הכלים שהיו ביד השואלים בשעה שמתה".

תשובה: גמ"ח כספים דינו כנ"ל בדין כספים בבנק עיין שם. וגמ"ח כלים זה מוחזק ביד האשה ובודאי הבעל יורש.

הגרלה

"אמי מורתי ע"ה קנתה בחייה, כרטיס הגרלה, שזמן ההגרלה היה לאחר מותה. והתברר, שזכתה במליון שקל, למי שייכת הזכיה" ע"כ. הגרלה זה ראוי ואין הבעל יורש.

דינים העולים:

א. הבעל יורש את אשתו אפילו כשיש לאשה בנים. אבל האשה אינה יורשת את בעלה, אפילו כשאין לבעלה ילדים.

ב. הבעל קודם בירושת אשתו אפילו לבנה. אבל אינו יורש אלא מה שהוא מוחזק בשעת מיתתה, ולא בנכסים שבאו לה ממורשיה לאחר מיתתה.

ג. הבכור אינו יורש חלק בכורה של הלואות שהלוה אביו, שחלק בכורה הוא מתנה, ואינו זוכה במתנה אלא כשהיא קיימת ממש בשעת מיתת אביו, אבל הבעל יורש הלואות אשתו שהלוותה לפני שנשאה, ואפילו מלוה על פה, כך היא שיטת הרמ"ה והר"י מגא"ש ועוד ראשונים.

